

נספח – הפרשת תרומות ומעשרות לפני גמר מלאכה*

(תשובה לרב בירן הי"ד – אייר תש"ן)

בתשובה לשאלה האם ניתן להפריש תרומת מעשר מהשאריות שנשארות בפרדס, יש לזון בשאלת ההפרשה משאינו גמור על שאינו גמור, והאם ניתן להורות לעשות כן לכתחילה. כתב הרמב"ם (תרומות פ"ה ה"ד): "אין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו, ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו, ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו, שנאמר: כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב – מן הגמור על הגמור", ומקורו במשנה תרומות (פ"א מ"י).

והנה בטור (יו"ד של"א) וכן בשו"ע (שם סעיף נ"ד) הביאו הלכה זו והשמיטו את הבבא האמצעית – "לא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו". וצ"ע אמאי. בפרישה כתב, שהם השמיטו בבא זו משום שהיא נשמעת במכל שכן, שאם מדבר שנגמרה מלאכתו אין לתרום על שלא נגמרה מלאכתו, מכל שכן שאין לתרום ממה שלא נגמרה מלאכתו על שלא נגמרה מלאכתו. אך אין זה מספיק לענ"ד, דא"כ לא היו צריכים להביא גם את הבבא האחרונה – שאין לתרום משלא נגמרה על שנגמרה, דזה הו"ק'ו טפי. ועיין רע"ב ותוי"ט. גם דברי התוי"ט מוקשים, דמה סברה היא להעדיף הפרשה משאינו גמור על הגמור, והרי אדרבא, יותר מסתבר שעל הגמור אי-אפשר יהיה לתרום מאשר על מה שלא נגמרה מלאכתו. וצ"ע.

ומה שנראה בטעם ההשמטה הוא, דהגה הש"ך (שם ס"ק פ') כתב וז"ל: "...מיהו, היינו מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא הוא, ועיקרו למין על שאינו מינו הוא דאתא", והיינו שהלכה זו בשו"ע באה לאחר סעיף קודם, שדן בהפרשה ממין על שאינו מינו, והוא עיכוב מן התורה. וראו חכמים את הגמור ושאינו גמור, כאילו שני מינים הם, והפרשה מזה על זה הוי כהפרשה ממין על שאינו מינו. משו"ה אין הבדל בין המפריש מן הגמור על שאינו גמור למפריש משאינו גמור על הגמור, כיון שנחשבים לשני מינים. אכן, כאמור, אין זה אלא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא הוא.

אלא שלפי זה יש להבין מדוע המשנה כוללת באיסור זה גם הפרשה מפירות שלא נגמרה מלאכתם על פירות אחרים שלא נגמרה מלאכתם, דהכא לא שייך כלל לראות זאת כשני מינים שונים, וא"כ מין אחד הם. וצ"ל, שבוה טעם אחר איכא, והיינו דדומה למפריש מן הרע על היפה, משום שהפירות שמפריש עליהם הרי עומדת להגמר מלאכתם על ידי

הבעלים, בעוד שהתרומה מופרשת וניתנת במצבה הנוכחי לכהן. על כן, יש איסור להפריש מעיקרא בצורה זו שיש בזה הפסד לכהן. אמנם, אף זה אינו ממש מן הרע על היפה, שהרי בפועל קצת שניהם באותו מצב, אך מכל מקום, מכיון שמלאכת הפירות הללו עומדת להגמר החשיבו חכמים זאת להפרשה מן הרע על היפה. נמצא שגם איסור זה הוא איסור דרבנן, בדומה לשני האיסורים האחרים המנויים באותה הלכה – איסור ההפרשה מן הגמור על שאינו גמור, ומשאינו גמור על הגמור (ונראה שבמכוון הקדימה המשנה את דין ההפרשה מן הגמור על שאינו גמור, להשמיענו, שהאיסור הוא משום שדומה לשני מינים, ולא כמו שהיה ניתן לפרש ביחס להפרשה משאינו גמור על שגמור, שזהו מדין מן הרע על היפה). לפי זה מובנים דברי הרע"ב, ומתורצת הערת התוי"ט.

לחילוק זה בין שתי ההלכות נפ"מ בזה"ז, שהתרומה לאיבוד אולא מפני הטומאה, ועל כן אין חיוב להרים תרומה מן דוקא מן היפה, כמבואר בשו"ע (סע' נ"ב), שלאחר שקבע שמן התורה חובה להפריש מן היפה דווקא, הוסיף בזה וכתב: "ונ"ל, שהשתא שלאיבוד אולא מפני הטומאה, אין להקפיד בכך", ובבאור הגר"א (שם ס"ק צ"ה) כתב בטעם הדבר: "דכל מה שתורם (בוה"ז) הוי מהרע". לפי זה, ממילא אויל גם הטעם באיסור הפרשה משאינו גמור על שאינו גמור, שכיון דכל עיקר הטעם בזה הוא משום דמדרבנן הוי כמפריש מן הרע על היפה, בזה"ז שאין כלל איסור להפריש מן הרע – "דכל מה שתורם הוי מן הרע" – כל שכן שמותר להפריש משאינו גמור על שאינו גמור. לא כן הוא ביחס להפרשה מן הגמור על שאינו גמור או להיפך. בזה, כאמור, האיסור הוא מפני שדומה למפריש משני מינים שונים, וטעם זה שייך גם בזה"ז (מדרבנן מיהת וכו"ל). וא"כ, אתי שפיר השמטת השו"ע את הבבא במשנה וברמב"ם האוסרת הפרשה משאינו גמור על שאינו גמור, וזה שהביא רק הרישא והמציעתא דמתניתין הוא מפני שרק שתי הלכות אלה שייכות גם בזה"ז.

לאור הדברים הללו תובן גם השמטה של הלכה אחרת, שהובאה ברמב"ם (תרומות פ"ג הי"ד) אך לא נזכרה בשו"ע: "בן לוי שלקח מעשר שבלים לא יתן תרומתו לכהן שבולים, אלא קונסין אותו לדוש ולזרות ולתן לו מעשר מן המעשר מן הדגן... ומפני מה קנסוהו לכתוש? מפני שלקח המעשר שבלים והפקיע ממנו תרומה גדולה". והיינו דלפי מה שהביא בשו"ע (סע' י"ט) שתרומה בזה"ז, מפני שעומדת לשריפה, שיעורה בכל שהוא, אם כן לא שייך נמי לקנוס את מי שהפקיעה מתרומה גדולה, כיון שממילא אין התרומה שלה בעל ערך, ומעיקרא דדינא ניתן להפריש מן השבולים על השבולים.